

מראי מקומות- בבא קמא ג'

שי' רש"י, כ' הצל"ח (וע"ש מש"כ ליישב עוד קו' בזה) דפשטות מציאות דהיזק של שן מיירי במכליא קרנא, דהיזק שנעשה ע"י אכילה היינו דאכלו, וממילא אינו בעולם. וא"כ, אפי' אם כ' התורה לשון דמשמע מכליא קרנא, מ"מ לענין שן אמרי' דמסתמא הוי מכליא קרנא. אבל בקרן, פשטות של מזיק של רגל אינו דוקא במכליא קרנא, וא"כ, אם לא הי' כתיב קרא דמשמע מכליא, לא הייתי אומר מעצמי דמיירי במכליא. וא"כ, שפיר כ' רש"י דלענין שן הייתי אומר דאם יש קרא א' דהוי מכליא, אפי' אם אין לשון הפסוק מורה כן. משא"כ לענין רגל, שפיר כ' רש"י דמה דאמרי' דה"א בין מכליא ובין מכליא, היינו משום דלא כתיב בי' ובער, דהיינו דמסתמא לא אמרי' ברגל שהוא מכליא קרנא. עוד הק' רעק"א (בגלה"ש), מהו קו' רש"י בכלל, לימא דאי לא הוה כתיב אלא ושלח הוה אמרי' דהיינו רגל ולא שן, ולכן הי' צריך לכתוב ובער לומר דמיירי לענין שן, והניח בצ"ע. וכ' הפנ"י דלזה סמך רש"י אמה דהביא הגמ' הקרא דושן בהמות אשלח בם, וא"כ הי' מקום לומר דגם שן הוא.

(ג) **דלא מכליא קרנא מנלן... דאזלה ממילא מנלן-** כ' החזון איש (ב"ק א', א) ב' צדדים בביתאור דברי הגמ', או דקו' הגמ' "מנלן" היינו מנלן שהוא בכלל שן ורגל, אולי נלמד רק בצד השוה מבור ואש, ויהי' חייב ברה"ר, ורק על בע"ח כבור אם עיקרה בור, ואי עיקרן אש יהי' פטור מטמון, א"נ דשאלת הגמ' הוא דאולי זהו בכלל הלכותיהן, ויהיו פטורין לגמרי אם אזלא ממילא או לא מכליא קרנא.

(ד) **דומיא דרגל-** הק' תוס', לימא איפכא, דברגל צריך להיות דוקא מכליא קרנא, דלא אמרי' דמקשי' לחומרא אלא לענין איסור, ולא לענין ממון. ותי' דז"א, דלא שניא איסור ל"ש ממון מקשי' לחומרא. וע' ביראים (סי' ל"ה) שכ' דטעם דמקשי' לחומרא הוא משום דאי לקולא לישתוק קרא מיני', דאיסורא מנלן, שכל דבר בחזקת היתר עד שימצא האיסור בפירושו. וכ' התועפות ראם (שם, ו') דלפי

(א) **הא דלא מכליא קרנא- פרש"י,** כגון שאכלה ערוגה, וסופו לחזור ולצמוח, אבל לא כתחלה. והק' תוס', זה נחשב מכליא קרנא, שגם הבעלים הם יכולים לקצור שחת, וא"כ כלפי השחת הרי הוא מכליא קרנא. ולכן פי' תוס' דטינפה פירות להנאתה הוא לא מכליא קרנא. אולם הק' ע"ז הרשב"א, הא טינפה פירות הוא בכלל התולדות, ואם זה הי' מה דאמרי' הא דלא מכליא קרנא, א"כ לכאו' הי' צריך להיות אב, וכמו דאמרי' ברגל, דבין אם משלח שלוחי או לא הוי אב, וה"ה שן בין מכליא קרנא בין לא מכליא קרנא (וכבר נתעורר תוס' בזה, וכ' דמ"מ כיון דפשטי' דקרא לא מיירי בטינפה פירות). ולכן הוא פי' כרש"י, אלא דביאר דע"י אכילת השחת התבואה תצמח ותצליח יותר (ומשמע דלא גרס ברש"י "אבל לא כתחלה", וכ"כ הגליון אלפס בדעת הנ"י), וא"כ, כיון דאם בא בעל השחת להשתלם משתלם לפי נזקו, ולא כל מה שהבהמה מגרעת משיעור הפירות, א"כ הו"ל לא מכליא קרנא [כ"ג בכונתו, וכבר כ' הגליון אלפס שיש ט"ס בדבריו]. ובביאור דברי רש"י (בגירסתנו), כ' הגליון אלפס דכיון דאינו חוזר וצומח כתחלה, א"כ ודאי לא הי' הבעלים קוצרים אותו בתורת שחת, ולכן אין שייך לחייבו אשחת (באופן מכליא קרנא), וממילא הו"ל לא מכליא קרנא, דחייב רק על מה שמגרע שויות התבואה.

(ב) **הא דלא מכליא קרנא-** הק' רש"י, לכתוב רק לא מכליא קרנא, ואנא ידעי' דכש"כ דחייב במכליא קרנא. ותי' דאם הי' רק פסוק א', היינו מוקמינן לה במכליא קרנא, אבל לא מכליא קרנא יהי' פטור. והק' התוס' ר' פרץ, הא ברגל אמרי' דל"ש מכליא קרנא ל"ש לא מכליא קרנא, ופרש"י משום דלא כתיב בי' ובער, אלמא דמה דצידידנו לומר דדוקא במכליא קרנא חייב, היינו רק משום דכתיב ובער. וא"כ, לכתוב רק ושלח, ואין סברא לומר שיהי' דוקא במכליא קרנא, ותסגי בקרא א'. ולכן פי' דלא כרש"י, דאם לא הי' כתיב אלא ושלח ה"א דדוקא משלח שלוחי, ולכן צריך ב' קראי, וכמש"כ תוס'. וביישוב

דאינו משלם דמי כולו, אלא עכ"פ משלם ההיזק שהי' יכול להזיק. אולם המאירי שם כ' דיש מי שאומר שאם מת משלם בכדי דמי היזק המשוער בב"ד, "ולא יראה לי כן".

(ח) **בין לרב בין לשמואל היינו בור- הק' תוס',** הא רב ס"ל דבור להבלו ולא לחבטו, ותי' דשאני הכא דחבטא דידי' הוא. וע"ע במאירי (נ: דכ' "ואע"פ שאבנו וסכינו ומשאו אין בהם לא הבל ולא חבט וחייב, טעם הדבר מפני שהוא נתקל באבנו שהוא מעשה ידיו ממש".

(ט) **ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור- פרש"י,** שור אמרי' לעיל דתולדה דשור כשור. והק' הפני יהושע, הרי אי"ז גזה"כ דתולדה דשור כי שור, אלא משום דכיון דהיו דומין לשור, דהיו כוונתו להזיק בקרן, והנאה להזיקו בשן, וכו', אבל אם מציינו תולדה דשור דלית בה דברים אלו, שפיר שייך לומר בו דתולדותיהן לאו כיוצא בהן. וכאן, הרי אסו"מ אין כוונתו להזיק, רק דומה לשור כיון דממונו הוא. וכ' דבעצם הוי ק' על הגמ' גופא, למה לא אמרי' דכיון דאין כוונתו להזיק, דבזה אמרי' דתולדותיהן לאו כיוצ"ב. וכ' לבאר באריכות ע"פ היסוד שיסד שם (והוא דומה למה שהבאנו בדף ב' מהגרי"ו), דבעצם כל תולדה יכול להתחייב מכח הצד השהו, ומה דאמרי' דתולדה דאב זה הוא או אב זה, היינו לאיזה אב הוא דומה טפי. ומה שהק' הגמ' לעיל "מ"ש, וכו'", היינו רק לבאר למה הוי תולדה של אב זה, אבל כיון שאמרנו שדומה להאב, א"כ הסברא הוא שצריך להיות תולדותיהן כיוצא בהן [ואין ברור לי אם כוונתו ליישב דברי רש"י, או רק ליישב קו' על הגמ', למה למעשה לא אמרי' באסו"מ דתולדותיהן לאו כיוצ"ב, וצ"ע].

(י) **משורו למדנו- כ' תוס' בשם הרשב"ם** דבאמת נלמד ממה הצד דבור ושור, דהא אין שייך ללמוד משור גרידא, דמה לשור שכן ב"ח וכוונתו להזיק. אלא דהק' תוס' דלפי דבריו למה אינו פטור מכלים, כיון דצריך לימוד מבור. וכ' הפנ"י (הנ"ל) דלפי דבריו ל"ק, דצריכין המה הצד רק כדי לחייבו, אבל כיון דחייב, צריכין לדמותו לאיזה אב הוא דומה יותר, וכיון שהוא דומה לשור, ממילא חייב גם בכלים. וכ' בחי' הגרי"ז על הרמב"ם

סברא זו, לכאור' אין שייך אלא באיסורא, ולא בממונא, וא"כ כ' דס"ל להרא"ם כקו' תוס, אבל תוס' ס"ל דמדה היא בתורה, ולכן שייך גם בממון. וע"ע באתון דאורייתא (ריש כלל י"ח), שהביא מש"כ הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"א אות י') דהא דקיי"ל לחומרא מקשי' היינו רק מספק, אבל לא לענוש מלקות או מיתה וכו'. והביא האת"ד מה שתמהו האחרונים עליו מכמה מקומות, ובתוכם דברי תוס' כאן, דכ' דדין הוא גם לענין ממון, וזה ודאי אין שייך אם הטעם הוא משום ספק דאורייתא לחומרא.

(ה) **תולדה דשן מאי היא... וטינפה פירות להנאתה- פרש"י,** דהיינו שנתגלגלה עליהם כדרך סוסים וחמורים, דיש הנאה להזיקה. וציינן רעק"א (בגלה"ש) למש"כ רש"י לקמן (יח: דאין לפרש דמיירי דהטיל גללים עליהם, דאי"ז דומה לשן, דשן הוי היזק בגופא, והטלת גללים צרורות הם. אולם השטמ"ק הביא מהר"ח דבאמת פי' כן, דכיון שהיתה מצטערת, נמצא שנהנית וממילא הוי שן. וע"ש שהביא מהתוס' שאנץ שהק', מה הנאה יש לבהמה במה שהפירות שם, הרי לכאור' אין לה הנאה מההיזק בכלל [ולכאור' מבואר דס"ל להר"ח דכל זמן דהמעשה מוזק הי' מעשה של הנאה, אין צריך שיהי' הנאה מההיזק דוקא]. ועוד כ' דצרורות הוא, ולכן הוי תולדה דרגל.

(ו) **סוף סוף, זה אב למיתה וזה אב לניזקין- פרש"י,** דאב הוא משום דמדיוקא דקרא נפקא, דכתיב והמת יהי' לו, דמשמע בור י' דבר מקטיל הוא, חייב במיתת השור, אבל בור ט', שאינו בר מקטיל, חייב בניזקין. ולכאור' ק', אין שייך לדקדק כן, הא אולי מחייב התורה רק במיתה. וכ' החת"ס דיש למחוק תיבות "לישנא אחרינא", דהכל פי' א' הוא, דונפל שמה משמע בין מיתה בין ניזקין וכו'. אולם ע' בשטמ"ק בשם תוס' הרא"ש דהק' על פי' א' ברש"י דנפקי מסברא, א"כ למה אינה תולדה [ומשמע שהוא הבין שאי"ז דיוק בקרא ממש, אלא סברא הוא]. וע"ע במנחת שלמה מש"כ לבאר דברי רש"י, וצ"ע כוונתו.

(ז) **ט' נזיקין עבדי מיתה לא עבדי- ואם מת בבור ט', כ' השטמ"ק (לקמן נ: בשם ר' יהונתן,**

קצת, וגם מכח רגל קאתי, לזה אמרי' להוי תולדה דרגל (ע"ש באריכות יותר).

(טו) **לרבא מיבעיא לי' לר"פ פשיטא לי' - לכאור' ק', מהכ"ת דר"פ ס"ל דמשלם מן העליי', דלמא קרי לי' תולדה דרגל משום דפטור ברה"ר. וכ' המהרש"א דע"כ הכי קים לי' לתלמודא. ובדומה לזה כ' הרשב"א, דכיון דקים לן דהלכתא כן דמשלם מן העליי' משום דכאורחי' הוא, ולכן הי' רוצה לאוקמי ר"פ כהלכתא. וע"ע במלחמות (יא: בדפיו) דכ' דבאמת י"ל דכיון דאמרי' דלרבא נקרא רגל לפוטרו ברה"ר, גם לר"פ י"ל כן, ואין מוכח דס"ל דמשלם מן העליי' (ורק בהה"א שלא ידע הגמ' דיכול לפרש כן, הי' מוכרח לומר דלר"פ פשיטא לי'). וע"ע בפני יהושע דכ' דלר"פ לא הי' שייך לתרץ דקרי לי' רגל משום שפטור ברה"ר, דמ"מ הי' שייך טפי לקרותו קרן משום דמשלם ח"נ. ובשלמא אם ח"נ קנסא הוא, י"ל דכיון דרגל ממונא הוא, לכן אין לקרותו תולדה דקרן, דקנס וממון אין דומין זה לזה כלל. אבל לשי' ר"פ, דפ"נ ממונא הוא, א"כ לכאור' שפיר הי' שייך טפי לקרותו תולדה דקרן, כיון דמשלם ח"נ וממון הוא. וא"כ, אם אף ר"פ, דס"ל דפ"נ ממונא הוא, קורא לצרורות תולדה דרגל, ע"כ היינו משום דס"ל דמשלם מן העליי', וא"כ דומה טפי לרגל מקרן.**

(טז) **לרבא דמבעיא לי', אמאי קרי לה תולדה דרגל - כ' הרשב"א דכך גמירי להו, דנקרא תולדה דרגל, ולא רק דר"פ אומר כן. והתוס' ר' פרץ כ' דלקמן (יח:): אמר רבא כן, וא"כ שפיר הק' עליו כאן.**

(יז) **לפוטרה ברה"ר - הק' תוס', למה יותר פשוט דפטור ברה"ר מלשלם מן העליי', ותי' דההלכתא בא להקל, דמסברא הי' צריך לשלם נ"ש, וא"כ ודאי אינו מחמיר לחייבו ברה"ר, והשאלה הוא אם גם מיקל לענין מן העליי'. אולם דייק הקהלות יעקב (ט"ז, ב') דס"ל לרש"י דההלכתא מחדש דממונא הוא, וזה חומר הוא, וא"כ הדרה קו' תוס' לדוכתי'. וכ' הקה"י די"ל דס"ל לרש"י דכיון דמחדש דההלכתא דממונא הוא, א"כ הו"ל מסברא כרגל לגמרי, וודאי פטור ברה"ר.**

(נזק"מ) דס"ל לתוס' כשי' יש מן הגדולים (הובא ברא"ש סי' א'), דס"ל דהיכא דנלמד ממה הצד, יש לו קולות של שניהם.

(יא) **אלא אכחו וניעו, ה"ד, אי בהדי דאולי קמזקי, כחו הוא - פרש"י, והיינו אדם גופו וחייב. וכ' הרש"ש, דמשמע מרש"י דג"כ אב הוא, אבל הביא מהרי"ף דתולדה הוא. אבל הפני יהושע כ' דאין לפרש כן בפרש"י, דא"כ נמצא דאין תולדות למבעה, והרי תנן ד' אבות נזיקין, ודייקנו אבות מכלל דאיכא תולדות [ועוד, הא אמרי' כאן דתולדה דמבעה כמבעה]. ולכן הוא פי' דגם רש"י ס"ל דכחו וניעו תולדה הוא [ולכאור' כן משמע מהא דהוסיף רש"י תיבת "וחייב", והוא לשיטתו בב: דפי' דתולדותיהן כיוצ"ב היינו דחייב].**

(יב) **וכי קאמר ר' פפא אתולדה דרגל... בחצי נזק צרורות - העיר הפורת יוסף, הא גם בקרן ושן שייך צרורות, כדאי' לקמן (יח: ויט.), וא"כ למה נקט רגל, וכ' משום דמתני' בריש פ"ב מיירי ברגל. וע"ע בשטמ"ק (ב:): בשם התוס' הרא"ש שהעיר דמלשון ר"פ משמע שלא רק תולדה א' לאו כיוצא בהן, והביא מר' יונה דאה"נ, דהא שייך צרורות בשן וקרן ג"כ, ומה דנקט הגמ' כאן רגל, היינו משום דשכיחא טפי.**

(יג) **בח"נ צרורות דהלכתא גמירי לה - פרש"י, הלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא. וע' ברא"ש (א') דגרס כן בהגמ', וכ' דאין כוונת הגמ' לומר דההלכתא אמר דממונא הוא, דזה ידעי' ממילא, אלא כוונתו דאע"ג דממונא הוא, מ"מ הלכתא גמירי לה דמשלם ח"נ. וע' במהרש"ל דביאר כן ברש"י ג"כ (אולם ע' בקה"י שהבאנו לקמן דלא ס"ן כן).**

(יד) **בחצי נזק צרורות - פרש"י דהוי תולדה דרגל משום דמכח רגל קאתי. וק', למה צריך לזה, הרי הזיקא מצוי, וא"כ אפי' אם לא הי' אתי מכח הרגל יהי' תולדה דרגל. ועוד, הרי אמרי' לעיל דנשיכה לא הוי תולדה דשן, אף דמכח שן קאתי. וע' בחי' ר' נחום (פד), שכ' ליישב ע"פ מש"כ היש"ש (ד'), דאף דצרורות הזיקא מצוי, אבל אינו מצוי כ"כ כמו רגל. וא"כ, בזה י"ל דכיון דהזיקא מצוי**

אלא דלענין תשלומין מגופו, י"ל דהי' רבא מסופק, האם מה דמשלם מגופו בח"נ הוא משום דקרן הוא, או משום דדין הוא בתשלומי ח"נ.

יח) לפוטרה ברה"ר - כ' הרי"ף (א:) דמה דשו"ר פטורין ברה"ר, היינו משום דאורחיהו הוא. והק' הרא"ש (א'), למה צריך לומר טעם, הרי קרא הוא דכתיב ובער בשדה אחר ולא ברה"ר. ותי' דבא לפרש טעם הפסוק, דא"א לבעלים שילכו אחר בהמותיהם תמיד. והנפק"מ מזה הוא, שאם הי' עץ ארוך מונח מקצתו ברה"ר ומקצתו ברה"י, ודרסה הבהמה עליו ברה"ר ושבר כלים ברה"י, יהי' פטור, כיון דטעם הפטור ברה"ר הוא משום דאורחיהו הוא. וע' בחי' ר' ארי' לייב (ס"ה) שהעיר דהא מבואר דאף ברשות אחר, שאינו של ניזק, פטור בשן ורגל, ואף דלא שייך טעם הרי"ף. וביאר דבאמת יש ב' פטורים שונים, פטור שהוא ברשות אחר, וגם יש פטור של רה"ר, במה שדרכו להיות שם, ע"ש באריכות.

יט) כדמתרגם ר' יוסף - כ' תוס' דמה דנקט ר' יוסף הוא משום דהי' בקי בתרגום, אבל לא משום שהי' סומא ולא הי' יכול לומר הפסוקים משום דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ, דמשום עת לעשות הי' מותר לו אף לאומרם ע"פ (וע' מהרצ"ח שהק' דלא מצינו עת לעשות בגיטין אלא להתיר לכתוב דברים שבע"פ, ולא להיפוך. ותי' דמסתמא ס"ל לתוס' דכיון דענין א' הוא, וכיון דזה מותר משום עת לעשות, ה"ה דזה מותר). מבואר מדברי תוס' דאסור לומר דברים שבכתב ע"פ הוא אפי' בנביאים, ודלא כשי' תוס' בתמורה (יד:) דכ' דכל האיסור הוא רק בתורה. ולכאור' חולק גם על מש"כ תוס' שם דרק להוציא אחרים ידי חובתן יש איסור, אבל בלא"ה אין איסור, דכאן הא לא הי' מוציא אחרים ידי חובתם.